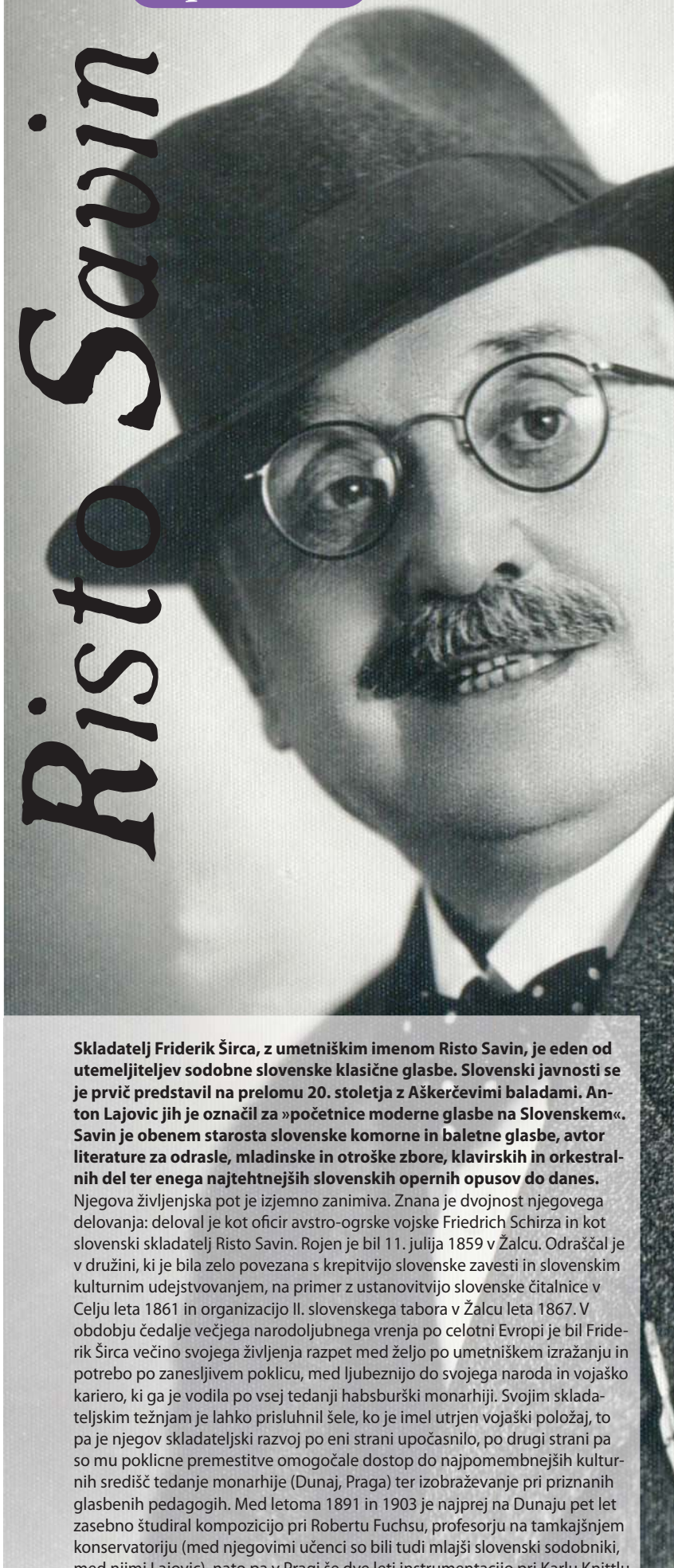

Risto Savin

Skladatelj Friderik Širca, z umetniškim imenom Risto Savin, je eden od utemeljiteljev sodobne slovenske klasične glasbe. Slovenski javnosti se je prvič predstavil na prelomu 20. stoletja z Aškerčevimi baladami. Anton Lajovic jih je označil za »početnice moderne glasbe na Slovenskem«. Savin je obenem starosta slovenske komorne in baletne glasbe, avtor literature za odrasle, mladinske in otroške zборе, klavirskih in orkestralnih del ter enega najtehtnejših slovenskih opernih opusov do danes.

Njegova življenjska pot je izjemno zanimiva. Znana je dvojnost njegovega delovanja: deloval je kot oficir avstro-ogrske vojske Friedrich Schirza in kot slovenski skladatelj Risto Savin. Rojen je bil 11. julija 1859 v Žalcu. Odraščal je v družini, ki je bila zelo povezana s krepitvijo slovenske zavesti in slovenskim kulturnim udejstvovanjem, na primer z ustanovitvijo slovenske čitalnice v Celju leta 1861 in organizacijo II. slovenskega tabora v Žalcu leta 1867. V obdobju čedalje večjega narodoljubnega vrenja po celotni Evropi je bil Friderik Širca večino svojega življenja razpet med željo po umetniškem izražanju in potrebo po zanesljivem poklicu, med ljubeznijo do svojega naroda in vojaško kariero, ki ga je vodila po vsej tedanji habsburški monarhiji. Svojim skladateljskim težnjam je lahko prisluhnil šele, ko je imel utrjen vojaški položaj, to pa je njegov skladateljski razvoj po eni strani upočasnilo, po drugi strani pa so mu poklicne premestitve omogočale dostop do najpomembnejših kulturnih središč tedanje monarhije (Dunaj, Praga) ter izobraževanje pri priznanih glasbenih pedagogih. Med letoma 1891 in 1903 je najprej na Dunaju pet let zasebno študiral kompozicijo pri Robertu Fuchs, profesorju na tamkajšnjem konservatoriju (med njegovimi učenci so bili tudi mlajši slovenski sodobniki, med njimi Lajovic), nato pa v Pragi še dve leti instrumentacijo pri Karlu Knittlu na praškem konservatoriju. Zavedal se je, da je prvi pogoj za uspešno ustvarjanje dobra podkovanost v obrtnem znanju kompozicije, tega pa je dotodanjim slovenskim skladateljem primanjkovalo. V pismu bratu Josipu konec leta

1848: meščanske revolucije po Evropi (pomlad narodov); kronanje Franca Jožefa I. za avstrijskega cesarja

1859: Charles Darwin izda *O izvoru vrst*

1861: začetek čitalniškega gibanja na Slovenskem

1866: prva izvedba Smetanove *Prodane neveste*

1867: avstro-ogrski kompromis in nastanek dualistične monarhije Avstro-Ogrske; kronanje Franca Jožefa I. za ogrskega kralja

1868: češke zahteve za enak status, kot ga je z dualizmom dobila Ogrska; začetek taborskega gibanja na Slovenskem, prvi tabor v Ljutomeru, drugi v Žalcu; izhajati začne prvi slovenski dnevnik, *Slovenski narod*

1871: prva izvedba Verdijeve *Aide*

1875: Alexander Bell patentira telefon

1876: odprtje Wagnerjeve operne hiše v Bayreuthu z izvedbo *Renskega zlata*.

1879: Thomas Edison patentira žarnico

1886: Karl Benz patentira motorno vozilo

1896: prve olimpijske igre moderne dobe v Atenah

1901: voziti začne ljubljanski tramvaj

1914: atentat na nadvojvodo Franca Ferdinanda v Sarajevu; izbruh prve svetovne vojne

1918: konec prve svetovne vojne, razpad Avstro-Ogrske ter nastanek Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev

1929: preimenovanje države v Kraljevino Jugoslavijo

1939: nemška invazija na Poljsko in začetek druge svetovne vojne

1941: druga svetovna vojna doseže naše kraje

1945: konec druge svetovne vojne in ustanovitev FLR Jugoslavije

Risto Savin

1859: v Žalcu rojen Friderik Širca
<p>Opereta Grofica Marica, premiera 2011; fotografija: Matjaž Očko</p>
1878: kot prostovoljec vstopi v avstro-ogrsko vojsko in slušbuje v Gradcu, kasneje Osijeku
1881: povišanje v poročnika, slušbuje v Banjaluki
1884: slušbuje na Dunaju, udeleži se dveletnega višjega tečaja za topničarje
1888: povišanje v nadporočnika, v naslednjih letih slušbuje v Sarajevu, Pragi, Przemyslu; v Pragi se prične sistematično posvečati glasbeni teoriji, klavirju in solopetju
1891–1897: poučuje na kadetski šoli za topničarje na Dunaju in vodi tudi zbor; 1894 povišanje v stotnika prvega razreda; zasebno študira kompozicijo pri Robertu Fuchsu, profesorju konservatorija, med 1893. in 1895. mdr. nastanejo: <i>Trio v d-molu</i> , <i>Trio v g-molu</i> , op. 6, <i>Scherzo</i> , op. 11, <i>Pavliha na potovanju</i> , op. 8, <i>Šest klavirskih skladb</i> , <i>Tri Aškerčeve balade</i> , op. 6, <i>Tri nove pesmi potujočega tovariša</i> , op. 2
1897–1903: povišanje v stotnika prvega razreda; večinoma slušbuje v Pragi in študira instrumentacijo pri Karlu Knittlu, profesorju konservatorija; <i>Suita za godalni orkester</i> , op. 15 (1897), <i>Predsmrtnici</i> , op. 10 (1902); <i>Skala v Savinji</i> , op. 9 (1902–1903), idr.
1903–1907: slušbuje v Varaždinu; prvi operi <i>Poslednja straža</i> , op. 1 (1904, premiera v Zagrebu 1906), in <i>Lepa Vida</i> , op. 12 (1907, premiera v Ljubljani 1909), <i>Pet pesmi Otona Župančiča</i> , op. 13, <i>Dva intermezza za violino in klavir</i> , op. 14, <i>Serenada</i> , op. 15, idr.
1907–1914: premetitve v Lugos, Féhertemplom in Budimpešto, povišanja v majorja (1907), podpolkovnika (1910) in polkovnika (1913)
1914–1916: služi na fronti kot poveljnik 31. brigade poljskega topništva, odpoklican po izgubljeni bitki pri Brodjuju julija 1916
1917: upokojen, nato reaktiviran kot predsednik pritožbene komisije v Leobnu; tam napiše svoj prvi balet <i>Plesna legendica</i> , op. 19 (1918, premiera v Ljubljani 1922)
1918: dokončna upokojitev in vrnitev v Žalec; povišanje v generalmajorja
opera <i>Gospodsvetski sen</i> , op. 23 (1921, prva izvedba v Ljubljani 1923), balet <i>Čajna punčka</i> , op. 26 (1922), opera <i>Matija Gubec</i> , op. 27 (1923)
Po letu 1926 sklada krajše zvrsti, predvsem zbere in samospeve
1936: prva izvedba <i>Matija Gubca</i> v Ljubljani
1938: prve skladbe za otroške in mladinske zbere
15. 12. 1948: umre na zagrebški kliniki

1894, ko je pri svojem študiju prešel od absolutnih oblik v prosto kompozicijo in se veselil instrumentacije, je razmišljal takole [prevedeno iz nemščine]:

»Ne morem reči, kakšno smer bom potem ubral, nemška glasba, ki jo je nakazal Wagner, mi ne ugaja, ne govori mi iz duše in najraje bi ubral mednarodno pot. Pri tem si ne delam nobenih iluzij, kajti vem, da smo Slovenci na vseh področjih reven narod, tudi pri glasbi smo še v otroških čevljih in tako me vse delo še čaka. Tudi Ipavic je takšen otrok, ki govori, kakor mu je dalo nebo – brez globljega poznavanja stvari. Predvsem pa ne bi rad deloval z omejene slovenske pozicije, temveč bi v glasbi rad zastopal celotno južnoslovansko skupino. Ti imaš delo, ki mislim, da je izšlo na Češkem in vsebuje ljudske pesmi. Če mi lahko pošlješ te zvezke, bi jih rad prelistal /.../. Tudi ne bi imel nič proti, ko bi lahko prebral kak ljudski operni libreto, a od kod kakšnega dobiti.«

Širčevo stališče do Wagnerja lahko razumemo bolj kot odmik od nemškega v glasbi, saj je Wagner nanj vplival po kompozicijski plati. Tako je mogoče razumeti tudi željo po »internacionalni« oz. »južnoslovanski« smeri, ki v tedanjih političnih razmerah ni bila samoumevna. Medtem ko je živel v svetovljanskem dunajskem okolju, delal po študijskem programu v germanski tradiciji, skladal nemške samospeve in glasbo po tradicionalnih nemških vzorih, sta v njem rasla zanimanje za slovensko in slovansko poezijo in glasbeno folkloro ter želja, da bi napisal ljudsko opero. Od slovenskih pesnikov mu je bil najbolj pri srcu Aškerc. Za njegove balade je menil, da spadajo med najboljše sodobne pesniške dosežke. Že leta 1895 je tri od njih uglasbil. Misel na to, da bi jih objavil – leta 1899 so izšle pri uglednem založniku Schwentnerju – ga je napeljala k izbiri psevdonima Risto Savin po rodni Savinjski dolini. Morda je šlo pri izbiri bolj za to, da bi ločil skladatelja v sebi od vojaka, a v javnosti je dobila tudi političen pomen. Z objavo njegovih *Aškerčevih balad* je v slovenskem glasbenem prostoru zavel nov veter, od prve številke naprej pa je redno sodeloval tudi pri reviji *Novi akordi*, ki je v začetku 20. stoletja spodbujala glasbeno ustvarjanje na Slovenskem.

Proti koncu leta 1903 je bil premeščen v Varaždin. Zdaj je bil izjemno dobro podkovan skladatelj, pripravljen na samostojno delo. Obdobje v Varaždinu je bilo zelo plodno. Tam so nastali klavirske skladbe, samospevi, komorna in orkestralna dela ter njegovi prvi operi, enodejanka *Poslednja straža* (1904) in celovečerna narodna opera *Lepa Vida* (1907, skladanje le-te je dokončal v Lugosu). S komponiranjem *Poslednje straže* je uresničil, kar je napovedal: napisal je kratko slovensko opero, snov pa prevzel od ene Aškerčevih balad. Leta 1906 bil navzoč na krstni uprizoritvi *Poslednje straže* v Zagrebu in leta 1907 na uprizoritvi v Ljubljani. Odtlej je bil znan tudi širšemu občinstvu, in to ne le s psevdonomom. Občutke občinstva ob uprizoritvi *Poslednje straže* najlepše ilustrirajo spomini Fedorja Gradišnika:

»Kot idealen študent osemnajstih let sem l. 1908 [letnica je zmotna, op. p.] v Ljubljani prisostvoval premieri opere v enem dejanju »Poslednja straža«. *Revolucionaren kot sem bil tiste čase, je bil to zame in za moje tovariše izreden večer: saj se je uprizorila slovenska opera, katere skladatelj je bil aktiven avstrijski štabni oficir Friderik Širca – Risto Savin. /.../ Razumljivo je, da smo študentje uporabili ta večer operne premiere slovenskega oficirja za nekako demonstracijo proti režimu takratne avstrijske vlade. Izdali smo parolo: vse v gledališče, da počastimo moža, ki si kot avstrijski oficir upa napisati slovensko opero in jo vprizoriti na slovenskem odru. Še danes ga vidim: visok, vitek, eleganten oficir v paradni uniformi se zahvaljuje navdušenim ovacijam iz častne lože in zdelo se mi je, da se je nasmehnil z dobrohotnim zadovoljstvom zlasti nam, dijakom, ki smo demonstrativno ploskali, bili z nogami ob tla in z navdušenimi živio-klici dajali duška svojim čustvom.*« [»Savinova opera Matija Gubec na repertoarju Zagrebškega gledališča«, *Nova doba* xix, št. 11 (1937), 4.]

Temu zmagoslavju je sledila uprizoritev *Lepe Vide* v ljubljanskem Deželnem gledališču leta 1909. Snov zanjo je Savin vzel iz istoimenskega Jurčičevega romana, libreto pa mu je kakor za *Poslednjo stražo* priredil Čeh Richard Batka. Zgodba – mlado in lepo Vido, poročeno s precej starejšim možem, od doma in majhnega sinka zvabi lahkoživ zapeljivec Benečan Alberto – je Savinu omogočila kontrastiranje slovanskega melosa z italijanskim. Savin je svoj značilni slog razvil že v slovenskih samospevih, v prvih operah pa ga je razširil na odrsko področje z uporabo velikega poznoromantičnega orkestra. Pri tem je od vsega začetka pokazal smisel za oder, dramsko ustvarjanje, orkestracijo in večjo rabo orkestrskih barv. Čeprav mu je po duši prijalo baladno razpoloženje, ga je znal osvetliti s svetlimi, liričnimi trenutki. Po prvi uprizoritvi *Lepe Vide* je Savin na podlagi pridobljenih izkušenj opravil temeljito dramaturško redakcijo opere. Potem mu je za nekaj časa ustvarjalne načrte prekržala prva

svetovna vojna, ki jo je preživel na fronti. Do takrat je v poklicu dosegel čin polkovnika. V prvih letih vojne je bil za svoje uspešno poveljevanje večkrat pohvaljen in tudi odlikovan, a po umiku njegove divizije po izgubljeni bitki pri Brodyju konec julija 1916 je bil skoraj čez noč razrešen poveljstva 31. brigade poljskega topništva. Nato je bil na lastno željo upokojen, vendar se je dal ponovno aktivirati in je bil aprila 1917 imenovan za predsednika pritožbene komisije v Leobnu. V tem času je začel ponovno skladati. Po nekaj samospelih je v Leobnu nastal njegov prvi balet, *Plesna legendica*, zanj pa je sam napisal scenarij po istoimenski noveli Gottfrieda Kellerja. Po koncu vojne se je dokončno upokojil, v zahvalo za zasluge pa mu je bil pozneje podeljen naziv generalmajor.

Ko se je devetinpetdesetletni Savin po koncu prve svetovne vojne vrnil v domači Žalec, je energijo namenil skladanju. Leta 1920 je bil na drugi uprizoritvi *Lepe Vide* v Ljubljanski Operi, nato pa je, kot da bi želel nadomestiti prisilni medvojni molk, po nekaj samospelih in komornih delih v treh letih napisal opero *Gospovetski sen* (1921), balet *Čajna punčka* (1922) ter opero *Matija Gubec* (1923). Vsebinsko *Gospovetskega sna*, ki se ukvarja z obredom ustoličevanja koroških vojvod, je navdihnil koroški plebiscit, kot eden virov pa mu je bila Grudnova *Zgodovina slovenskega naroda*. Tudi za opero *Matija Gubec* je napisal libreto sam ob pomoči pesnika Franja Roša. Snov mu je ležala kot logično nadaljevanje načrta, po katerem je želel zastopati »južnoslovansko skupino«, zanimala pa ga je tudi kot vojaškega stratega: ohranjene so skice bitke med kmeti in banovimi vojaki, ki jih je risal ob pisanju libreto. Kot je pripovedoval, se mu je zanimanje za Matijo Gubca vzbudilo že v Varaždinu, kjer je spoznal potomce udeležencev Gubčevega upora.

Ljubljanski balet – ustanovljen je bil takoj po prvi svetovni vojni, leta 1918 – je *Plesno legendico* uvrstil na spored v sezoni 1921–1922 kot prvega od slovenskih baletov sploh. Koreografinja je bila Jelena Dmitrijeva Poljakova, ki je v Ljubljani delovala nekaj sezon, pred vojno pa je bila prva solistka Mariinskega gledališča v Sankt Peterburgu in je sodelovala z imeni, kot sta Ana Pavlova in Sergej Djagilev. V istem letu je delno koncertno izvedbo doživela tudi *Čajna punčka*, Savinov balet, ki se po pravljичni zgodbi lahko primerja s *Hrestačem* Čajkovskega. *Gospovetski sen* so v Ljubljani uprizorili leta 1923, *Matija Gubec* pa je bil zaradi revolucionarne tematike »prevroč« in si ga operne hiše od Ljubljane do Beograda niso upale dotakniti.

Odtlej je Savin leto za letom navezoval stike s čedalje širšim krogom slovenskih glasbenikov. Njegov najpomembnejši prijatelj je postal Slavko Osterc, ki je kasneje barvito opisal, kako je Savina prvič obiskal v Žalcu, ko je komponiral *Matija Gubca*. Po Osterčevi vrnitvi s praškega študija sta bila skladatelja skoraj vsak dan v pisnih stikih. Savin je vselej spremljal novosti, svoj kompozicijski nazor je nadgrajeval s študijem nove glasbene in glasbeno-teoretične literature (npr. Schönbergove *Harmonielehre*), nanj pa je zdaj vplival tudi Osterc, a po njegovem mnenju bi lahko bila Savinova glasba še radikalnejša. V enem svojih pism je Osterc dal Savinu za *Matija Gubca* vse priznanje za invencijo, tehnično dovršenost in oblikovno doslednost. Savin se je seznanil tudi z Emilom Adamičem, Antonom Lajovcem in Josipom Čerinom, kasneje tudi Ludvikom Zepičem in Maksom Pirnikom ter prek njega s krogom mlajših skladateljev. Njegovo glasbeno snovanje se je takrat preusmerilo v krajše vrstvi, predvsem zborne na motive slovenskih in slovanskih ljudskih pesmi. Skladbe za moški zbor je posvečal Slovenskemu vokalnemu kvartetu, katerega umetniški vodja je bil Ludvik Zepič. Kvartet (kasneje se je razširil v kvintet) je bil tedaj ena najboljših slovenskih pevskih komornih skupin. Savinove skladbe so izvajali na koncertih po vsej Sloveniji, med drugim pa tudi v Beogradu, kjer so aprila 1933 spremljali slovensko deputacijo na avdienci pri kralju. Savin je čez leta zapisal, da so imeli nepozabne zasluge za populariziranje njegovih pesmi.

Veliko opravka so dale Savinu v zadnjem obdobju življenja izvedbe njegovih oper. V sezoni 1928–1929 je ljubljanska Opera pripravila tretjo uprizoritev *Lepe Vide*, kot uvod v Slovenski teden opere. *Matija Gubca* je ljubljanska Opera uprizorila leta 1936–1937, nato pa leta 1938 ponovila v Celju ob Celjskem kulturnem tednu. Četrto uprizoritev *Lepe Vide* je v letu 1939 pripravila mariborska Opera.

»Marsikdaj prisedem k Mozartu, prihitim k njemu – rekel bi – k duševni reparaturi.«

Leta 1938 se je Savin prvič posvetil pisanju za mladinski zbor in v zadnjem desetletju je večino skladb namenil mladini.

Pri tem se je posebej povezal s skladateljem Maksom Pirnikom, ki je bil vodja Društva pevovodij mladinskih zborov. Od predvojnih dogodkov so pomembni še zmagoslavni koncerti Pirnikovega mladinskega zbora v Celju in Mariboru aprila 1940 in počastitev Savinove osemdesetletnice junija 1940 s komornim koncertom, ki ga je v Žalcu pripravil Sokol, ter koncertom Celjskega pevskega društva v Celju. Tega koncerta sta se udeležila tudi Osterc in Julij Betteto. Osterc je od programa posebej pohvalil mešane zborne po narodnih motivih op. 30, s katerimi je Savin prestopil v moderno zvočnost in prelomil s tonalnostjo.

Osterc je umrl med drugo svetovno vojno, to pa je Savina zelo prizadelo. Po vojni je nato na Pirnikovo pobudo začel pisati tudi otroške zborne. Nekatere Savinove skladbe za otroke in mladino so bile kmalu natisnjene. Tudi njegov zadnji opus je bil namenjen mladini.

Obdobje Savinovega ustvarjanja je bilo dolgo. Skladati je začel še v stari Avstro-Ogrski, prvo svetovno vojno je preživel na fronti, nato je živel v Kraljevini SHS, po drugi svetovni vojni pa v FLR Jugoslaviji. V korespondenci ga spoznamo kot poklicnega vojaka, ki je vpisal študij kompozicije, nato pa ga spremljamo do konca življenjske poti kot ambicioznega slovenskega skladatelja. V Pragi je sprejel vplive češkega nacionalnega gibanja ter skladateljev Smetane in Dvořaka. Od nemških skladateljev so nanj vplivali Brahms, Mahler in Strauss. Wagnerjevemu germanizmu je načelno nasprotoval, saj se je že od začetka nagibal k iskanju slovenskega izraza, Wagnerjevemu glasbenemu vplivu pa se tudi ni izognil. Cenil je Debussyja in Berliozu, navedel pa je tudi svoj poseben odnos do Mozarta: »Marsikdaj prisedem k Mozartu, prihitim k njemu – rekel bi – k duševni reparaturi.«

Savinove skladbe kažejo odločno, živahno glasbeno osebnost, ki je vse življenje težila k novim vedenjem in razvoju. V zadnjem obdobju je bil med starejšimi slovenskimi skladatelji edini, ki je svoje nazore in kompozicijski stavek nadgradil z najnovejšimi pridobitvami. Skladatelj Osterčevega kroga, s katerimi je bil tesno povezan, so bili tudi štirideset let in več mlajši od njega. Ker je novosti spremljal in do konca ohranil ustvarjalno moč, ni nenavadno, da ga je Osterc uvrščal skorajda v najmlajšo generacijo »po stilu njegovih poslednjih del in po naprednosti umetniškega čustvovanja in pojmovanja.« Savin je dejansko preživel več skladateljskih generacij in prehodil pot od romantike do moderne. S svojimi nazori, s svojim skladateljskim razvojem, predvsem pa z deli, ki jih je ustvaril in tudi danes kličejo po izvedbi, je krepko vplival na razvoj slovenske glasbe in zavzema svoje mesto kot ena najznačilnejših slovenskih skladateljskih osebnosti s preloma preteklega stoletja.

Suzana Ograjenšek

Izbrana diskografija

FRIDERIK ŠIRCA – RISTO SAVIN. Simfonični orkester RTV Slovenija; Orkester Slovenske filharmonije; Komorni zbor RTV Slovenija; Jakov Cipci, Marko Letonja, Samo Hubad, Marko Munih dirigenti; Vilma Bukovec, Olga Gracelj, Zlata Ognjanovič, sopran; Peter Bedjanič, bariton; Aci Bertonec, Anton Dermota, Marjan Fajdiga, Primož Lorenz, Pavel Šivic, klavir; Tomaž Lorenz, violina; Mariborski oktet in drugi. Žalec, Zavod za kulturo; Ljubljana, Založba kaset in plošč RTV Slovenija, 1999. CD, RSCD 001. [FOTO POSLAL VČERAJ PO MAILU]

LEPA VIDA. Vilma Bukovec, sopran (Vida); Dana Ročnik, alt (Neža); Rajko Koritnik, tenor (Alberto); Samo Smerkolj, bariton (Anton); Janez Triler, bariton (prvi gost); Anton Prus, bariton (drugi gost); Friderik Lupša, bas (Grega); Dragiša Ognjanovič, bas (Pietro); Komorni zbor RTV Slovenija, Lojze Lebič, zborovodja; Simfonični orkester RTV Slovenija, Jakov Cipci, dirigent. Ljubljana, RTV Slovenija,

Založba kaset in plošč; Ljubljana, Radio Slovenija, Program Ars, 2009, p 1963. 2 CD-ja, 111204/1/2. [FOTO POSLAL VČERAJ PO MAILU]

JAKOB ALJAŽ, AVGUST A. LEBAN, JOSIP KOCJANČIČ, FRAN S. VILHAR, VIKTOR PARMA, LUDOVIK HUDOVERNIK, STANKO PIRNAT, RISTO SAVIN. Slovenski komorni zbor, Mirko Cuderman, zborovodja. [Ljubljana], Slovenski komorni zbor, Slovenska filharmonija, 2004. (Slovenska zborovska glasba, 8). CD plošča, SKZ 11 18. [NI FOTOGRAFIJE]

ANTOLOGIJA SLOVENSKE GLASBE ZA KLAVIRSKI TRIO 1 / Trio Lorenz ob 35-letnici umetniškega ustvarjanja. [Ljubljana], RTV Slovenija, Založba kaset in plošč, 1995. Videokaseta. [NI FOTOGRAFIJE]

Risto Savin – nove izdaje

Friderik Širca – Risto Savin (1859–1948): med Slovenijo in svetom / Friderik Širca – Risto Savin (1859–1948): Between Slovenia and the Wider World. Suzana Ograjenšek, ur. Muzikološki zbornik / Musicological Annual XLVIII/2, Jernej Weiss, glavni in odgovorni urednik. Ljubljana: Filozofska fakulteta. 2012. 337 str., slovenski, nemški in angleški jezik, 44 č/b ilustracij, notni primeri. 10 EUR. ISSN 0580-373X.

Muzikološki zbornik je osrednja slovenska muzikološka publikacija. Npretrgano izhaja že od leta 1965. S povezovanjem slovenskih in tujih raziskovalcev skrbi za posredovanje znanstvenih rezultatov mednarodni strokovni

javnosti. Pri tem je v ospredju raziskovanje slovenske glasbene dediščine oziroma glasbe, ki je na tak ali drugačen način povezana s slovenskim kulturnim prostorom.

Tematska številka o Ristu Savinu se naslanja na vsebino prvega znanstvenega simpozija, posvečenega Savinu in njegovi glasbi. Potekal je 10. julija 2009 v skladateljevem rojstnem Žalcu, v glasbeni šoli, ki nosi njegovo ime. Simpozij je imel naslov Friderik Širca – Risto Savin (1859–1948): Osebnost, glasba, pomen. V sklopu prireditev, ki so zaznamovale 150. obletnico skladateljevega rojstva in 60. obletnico njegove smrti, ga je organiziral Zavod za kulturo, šport in turizem Žalec v sodelovanju z Oddelkom za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter Muzikološkim inštitutom ZRC SAZU. Združil je večje število uglednih raziskovalcev s slovenskih in tujih univerz in fakultet, ki se s Savinom ukvarjajo iz različnih zornih kotov. Med sodelujočimi pa niso bili le muzikologi, temveč tudi glasbeni poustvarjalci, uredniki, založniki ter vojaški zgodovinar.

Na podlagi prispevkov, predstavljenih na simpoziju, je bil pripravljen načrt za knjigo o Savinu, ki vključuje izsledke več desetletnega dela domačih in tujih znanstvenikov. Zbornik na ta način skladatelja in njegovo delo postavlja v okvir slovenske in evropske glasbe. Prvi del zbornika je posvečen Savinovi skladateljski in vojaški biografiji (prispevka Suzane Ograjenšek in Petra Zimmermanna). Drugi del vsebuje pregled njegovega skladateljskega opusa, v katerem je skladatelj predstavljen kot oče sodobnega slovenskega samospava in obenem ustvarjalec nemškega (Aleš Nagode, Peter Zimmermann), skladatelj, ki je ustvaril svoj lastni, samostojen slovenski slog (Niall O'Loughlin), starosta slovenske komorne glasbe (Maruša Zupančič), avtor enega najtehtnejših slovenskih opernih opusov (Borut Smrekar), ustvarjalec slovenskega baleta, izvedenega med najzgodnejšimi predstavami ljubljanskega Baleta (Henrik Neubauer), skladatelj simfonične (Matjaž Barbo) in klavirske glasbe (Jernej Weiss), tehtnih zborovskih del za odrasle (Tjaša Ribizel) ter prav tako del za otroke in mladino (Špela Lah). V tretjem delu so zbrani utrinki o izvedbah in posnetkih Savinove glasbe, med njimi o izvedbi opere Poslednja straža v Žalcu ter objavi arhivskega posnetka Lepe Vide pri Založbi kaset in plošč RTV Slovenija (oboje v letu 2009) ter druge zanimivosti. Četrti del je namenjen novi, izčrpni bibliografiji Savinovih del, ki vključuje tudi podrobno diskografijo posnetkov Savinove glasbe (Suzana Ograjenšek in Zoran Krstulović).

Z bogastvom strokovnega, slikovnega in notnega gradiva zbornik podaja izčrpno in zaokroženo podobo skladateljevega življenja in dela. Rista Savina predstavlja slovenski in mednarodni javnosti kot pomembnega slovenskega skladatelja s pobudo, naj ga spet odkrijeta tudi operni in koncertni oder.

Peter Zimmermann, Generalmajor Friderik Širca: Vojaška biografija / Generalmajor Friedrich Schirza: Eine militärische Biographie. Žalec: Zavod za kulturo, šport in turizem. 2012. 360 str., 71 b in č/b ilustracij, slovenski in nemški jezik, trda vezava. 25 EUR. ISBN 978-961-91892-8-3.

Prof. dr. ing. Peter Zimmermann z Univerze zvezne armade Nemčije v Münchnu v tej knjigi predstavlja svoje odkritje popolnega vojaškega dosjeja Friedricha Schirze iz arhiva avstro-ogrske vojske, ki ga hrani Dunajski vojni muzej. To gradivo, ki dokumentira vojaško pot Friderika Širca od prvega dne do upokojitve, je dragocen vir tudi za skladateljsko biografijo njegovega nam bolj znanega alter ega, Rista Savina.

V dveh začetnih kratkih poglavjih knjiga predstavlja Friderika Širca kot generala, ki sklada, ter se ustavlja pri njegovih mladih letih, izobrazbi in izbiri poklica, nato pa se posveča njegovi vojaški poti. V obširnejših treh poglavjih in četrtem poglavju obravnava Širčeva leta v cesarsko-kraljevi vojski, najprej v miru in nato med prvo svetovno vojno.

Poglavje o desetletjih miru vsebuje opis sestava in organizacije cesarsko-kraljeve vojske ter podrobneje tudi cesarsko-kraljevega topništva, kamor se je usmeril Širca, vključno z opisom orožja in bojnih tehnik tiste dobe. Nato je podan podroben pregled Širčeve vojaške kartoteke. Sestavljajo jo temeljna vojaška evidenca, kvalifikacijske liste za posamezna leta ter mnenja nadrejenih, na podlagi katerih so bila izrečena napredovanja. Kartoteka daje sliko sposobnega, motiviranega, vsestransko uporabnega častnika, ki je bil »do višjih zelo spodoben, do nižjih dobronameren« in je užival veliko zaupanje, njegovo relativno počasno napredovanje pa je pripisano dejstvu, da ni imel plemenitega ali bogatega družinskega zaledja in s tem ne kakšne posebne protekcije.

Poglavje o prvi svetovni vojni vsebuje razlago zgodovinskega ozadja in razmerja med vpletenimi močmi s posebnim poudarkom na frontah, na katerih se je kot poveljnik 31. brigade poljskega topništva bojeval Friderik Širca: sprva nekaj mesecev v Srbiji, ki ji je Avstro-Ogrska napovedala vojno 28. 7. 1914, nato pa v Galiciji, kamor so avstro-ogrske enote vkorakale 6. avgusta 1914 po vojni napovedi Rusiji. V letih 1914 in 1915 je Širca prejel odlikovanja za spretno in taktično poveljevanje artileriji v številnih bitkah, med drugim med bitko 9. 9. 1914 južno od Lvova, v bojih za prelazom Uszoka in pri Turki med 5. in 9. 10. 1914. Po izgubljeni bitki pri Brodyju konec julija 1916, v kateri se je avstro-ogrska vojska umaknila pred preštevilnim nasprotnikom, pa je bil, zdi se da nezasluženo, čez noč razrešen poveljstva in poslan v zaledje. Kljub temu se zgodba konča spodbudno. Širca je najprej zaprosil za upokojitev, nato pa se je dal reaktivirati in je leta 1917 služil kot predstojnik pritožne komisije v Leobnu, kjer je s svojim delovanjem podprl pritožbe delavcev, ki so se znašli v primežu podjetniških vojnih dobičkarjev. S partnerskim socialnim sporazumom na področju vojne industrije je preprečil stavko ter s tem zagotovil lastnim enotam nemoteno oskrbo. Njegovo delo na tem področju je danes ovrednoteno kot eden prvih prispevkov k ustvarjanju današnjega socialnega partnerstva na področju tarifnih nesporazumov. Po dokončni upokojitvi je Širca prejel naziv generalmajor.

Knjiga je opremljena z bogatim slikovnim gradivom, ki med drugim vsebuje faksimile Širčeve vojaške kartoteke in avstro-ogrskih vojaških seznamov, vojaške karte, skice, fotografije in seznam Širčevih odlikovanj.

Babette: Dnevnik Barbare Širca, 1849, 1850, 1851. Rolanda Fugger Germadnik in Janko Germadnik, ur. Žalec: Zavod za kulturo, šport in turizem. 2012. 344 str., 24 b in č/b ilustracij, slovenski in nemški jezik, trda vezava. 30 EUR. ISBN 978-961-91892-3-8.

Med zapuščino skladatelja Friderika Širca, bolj znanega kot Risto Savin, so dolgo molčali trije na gosto popisani zvezki. Stara nemška pisava, kurent, pogovorna nemščina in ponekod slaba čitljivost so desetletja uspešno odganjali naključne radovedneže. Izkazalo se je, da gre za dnevnike Savinove matere Barbare Širca, rojene Žuža. Zapiske, ki so nastali v letih 1849–1851, sta prevedla in s komentarji opremila Rolanda Fugger Germadnik in Janko Germadnik. Predstavlja jo ne le vpogled v osebno življenjsko dramo ene slovenskih žena in mater, ampak tudi v zanimiv utrip žalskega življenja sredi 19. stoletja.

